

İmdat AVŞAR

İTMİŞ BAHAR NƏRGİZİ

Bir mağarada, anam yuxuda olarkən doğulmuşam mən. Hər yer qaranlıq idi... Yer üzündəki qaranlığa bənzəmirdi heç. Göy üzündə nə ay vardı, nə də bir ulduz... Doğularkən anamın bədənindən bir azca aralandım, köklərinə sarılaraq ayları böyüyürəm...

İki qardaşım da var, onlar anamın o tərəfindədir deyə, qaranlıqda görmürəm. Bəlkə, mənə bənzəyir onlar da... Mən ən balacarıyam, qaranlıqdan çox qorxduğum üçün tez yanımdakı Nənəmin köklərinə sarılıram. Heç görməsəm də, Nənəmin danışdığı nağıllardan öyrəndim Yer üzünü. "İşıqlı dünya" – deyir Nənəm. İşığın nə olduğunu bilmirəm hələ ki. Göy üzü, bulud, yağış, külək, kəpənəklər, quşlar, arılar... Bir də insanoğlu! Nədənsə "insanoğlu" deyəndə soğanağı büzür, bədəni titrəyir, kökləri gərilir, halının dəyişdiyini hiss edirəm Nənəmin. Dedi-yinə görə, Yerin üstünə çıxanda mən də görə-cəyəm bütün bunları... Yaylaqda doğulsaydım, qohum-əqrəbalarımızı da görə bilərmişəm. Amma lalələr, sünbüllər, novruzlar, süsənlər Nənəmin cənnət dediyi o yaylaqda qalıb. Biz burada sürgündəymişik. Görən, nədi sürgün?!

Nənəmgil hər bahar qar əriyər-əriməz Yerin üstünə çıxar, əqrəbalarıyla birlikdə o yaylağı min bir rəngə boyayıb cənnətə çevirmişlər. Nənəm: "Madam ki yer üzünə çıxanda o qədər rəngli, gözəl olur, o halda biz çiçəklər niyə bu qaranlıq zindanda gözləyirik?" – deyirəm. Nənəm ah çəkir.

"Buzu əridən bir eşq atəşi var biz nərgizlərdə... Bir qığılcımla bədənimizə eşq atəşi düşsəncə bu qaranlığı yara-yara çıxarıq gün üzünə. Amma unutma, qızım, gözəllik başa bələdi. Gözəllikdi bizi yurduumuzdan edən" – deyir və əvvəllər heç anlatmadığı həzin bir köç hekayəsinə başlayır. Mən bütün köklərimi nənəmin köklərinə dolayıb qorxuyla dinləyirəm.

"...Torpağa yenice düşmüşdü cəmrə. Süsənlər, zanbaqlar, novruz gülləri, lalələr, sünbüllər, qar çiçəkləri bir yarışa girmişdik. Üstümüzdəki torpağa dəyən baharın ilıq nəfəsi səbrimizi kəsirdi. Əriyən qarın yumşaldığı torpağı yara-yara başımızı günəşə uzadırdıq. Əriyən qar suları da üstümüzdəki torpağı sürükləyib yardım edirdi bizə. Mən, anam, atam, qardaşlarım, başqa qohum-əqrəbalarım... hamımız birlikdə itələyirdik başımızın üstündəki torpağı. Bir səhər qaranlıqda rəngi yaxşıca solmuş qollarımın üşüdüyn hiss etdim. Qollarımı açanda par-par yanan günəşi yenidən gördüm. Sonra hamımız birlikdə ətrafı seyr elədik.

Novruzgülləri, süsənlər bizdən əvvəl çıxıb qızılı, bənövşəyi çiçəkləriylə yaylağı bəzəməyə başlamışdılar...”

Bu qaranlıq pərdəsini yırtmaq istəyirəm. O rəng əyləncəsinə qatılmaq, torpağı, üstümüzdəki buz qatlarını dəlib başımı günəşə uzatmaq... Nənəmin səsi kədərə boyanır sanki... Mənə sarılan köklərinin titrədiyini, bədəninin soyuduğunu hiss edirəm:

“... Sonra əvvəllər heç vaxt duymadığımız bir gurultu başladı. İlin çoxunu yerin altında yaşasaq da, o yaylaqdakı bütün səsləri tanıyırdıq. Küləyin, suyun, quşların, çobanların səsinə alışmışdıq. Bir az göy gurultusuna bənzəyirdi bu səs. Amma çox guruldayanda o qorxunc səs qulaqlarımızda bir müddət uğuldar, xortultuyla uzaqlaşır yox olardı. Üstəlik, o səsdən sonra damarlarımıza işləyən yağış başlardı. Bu səs heç kəsilmirdi, ara vermədən davam edirdi. Arabir insan səsləri gəlirdi. Amma çiçəkləyəndə bizi sevən, oxşayan çobanların səsinə bənzəmirdi bu səslər...”

Köklərimi bir az daha yuxarı çəkib soğanağına doladım. Ona daha yaxın olmaq istəyirdim. Elə bərk sarılmışdım ki... Qorxudan dərinlikdəki köklərim torpaqdan sıyrılıb yuxarı dartılırdı. Nənəm saçaqlı köklərini bədənimə sarıyaraq davam etdi:

“... Sonra altımızdakı torpaq yerindən oynadı. Köklərimizin gedib çata bilmədiyi yerlərdən, dərinlərdən çartılırlar yüksəldi. Bir müddət sonra yaşadığımız məhəllə daşıyla, torpağıyla göyə sovruldu. Bizim məhəllədə yaşayan zəfəran, novruzgülü, qaymaqçiçəyi də nə olduğumuzu bilmirdilər. Qorxa-qorxa birbirimizə baxırdıq. Hər bahar bizi qarşılayan, şən mahnılar oxuyan arılar, böcəklər təlaşla uçuşaraq dağılırdılar. Ahhh! Sevimli balam... O an uça bilməyi çox istərdim.

O gün köklərimin torpağa bağlı olduğuna ilk dəfə üsyan etdim. Bütün məhəllə artıq bir yük maşınının kasasında sürgünə gətirdi. Çömçənin ağzındaykən son dəfə baxdım yaylağa. O yaşillıq, o rəngarəng dünya hələ də gözümün qabağından getmir. Hər bahar işığa çıxanda o yaylağı axtarır gözlərim...”

Sürgün olmaq aid olduğun torpaqdan qoparılmayıdımı? Niyə biz də quşlar, arılar kimi uçmur, insana asanca təslim olurduq? Bunca gözəlliklər bəxş etdiyimiz insanlar niyə bizi sürgün edirdilər? Biz gözəlliyimizin qurbanıydıq mı?

Nənəm bir sürgün hekayəsini davam edirdi:

“... Sonra bizi bir binanın bağçasına gətirdilər, bu evlər çobanların, yazda yaylağa köçən obaların çadırlarına heç bənzəmirdi...”

Bizi bir bağçaya yerləşdirdilər. Qaymaqçiçəkləriylə novruzgülləri yaylağın həsrətinə dözəmmədilər, o bahar tumurcuqlarının qönçəsini yarmadan, çiçəklərini açmadan solub gətirdilər, onları bir daha görə bilmədim...”

“Solmaq nə deməkdi, Nənə?” – deyər, soruşuram pıçıltı ilə. “Mövsümsüz ölmək”, – deyir Nənəm. Səsi torpağın dərinliklərini yandırır. Başa düşürəm. Mən heç görmədim mövsümləri. “Diriliş mövsümündə ölmək”, – deyər əlavə edir Nənəm. “Yatıb sonrakı baharda yenidən oyanmaq... Yalançı bir solmağımız var bizim. Payızda yarpaqlarımızı günəşə qurban edib çəkiliş qaranlığa və hər bahar çoxalaraq yenidən baş qaldırır, bəzəyərək işıqlı dünyanı... Amma vaxtsız solanda nə toxum səpə bilirik yer üzünə, nə də soğanaqlarımızı çoxalda bilirik yerin altında. Çürüyüb gedər bədənlərimiz, heç bir bahar yaşatmaz artıq bizi...”

“Mən solmaq istəmirəm”, – deyirəm. Nənəm kökləriylə daha möhkəm sarılır mənə, davam edir:

“Biz bu bağçanı yurd elədik o gündən sonra. Dörd bahardı burada çıxırıq gün üzünə. Sən də burda doğuldun... Burada da yasəmənlər, xanımbarmaqları, başqa güllər var. Onlar da gözəl rənglərlə açırlar, qoxuları da xoşdu. Amma bu bağça o cənnət yaylağa heç bənzəmir. Buradakı evlər günəşin qabağını kəsir. Günəşin istisini hiss etsək də, onu heç görmürük. Bir də tez-tez sulayırlar bu bağçanı. Buranın sularını içmək də mümkün deyil. İnsanlar içməli suyu bizim yaylaqdan gətirirlər. Amma bağçanı o qəribə suyla sulayırlar.

Bir də burda bizi yaylaqdan gətirən yük maşınlarına oxşayan maşınlar var. O xortultulu

səsləri eşidiləndə havaya çox pis qoxu yayılır, çiçəklərimiz boğulur bu qoxudan. Yaxşı ki, köklərimiz yerin altındadır. Yoxsa biz də çoxdan solub gedərdik...”

“Gün işığına çıxmaq istəyirəm”, – deyirəm, köklərimlə üçəm soğanağıma toxunaraq. Köklərimi daha rahat hərəkət etdirirəm artıq. İliq sular axıb evimizin damından köklərimizə doğru yayılır. Anam, atam, nənəm və başqa qohumlarımız başımızın üstündəki torpağı yuxarı itələyirlər. Səbrim bir tikə olur. Çiçəklər niyə zindəndə doğulurlar, bunu heç cür başa düşə bilmirəm. Sıxıram qaranlıqda, günəşi görmək ən böyük arzumdur. “Gözlə”, – deyirlər əvvəllər günəşi görən böyüklərim. “Baharın işarətini gözlə...”

Mən bu qaranlıqda baharın işarətini necə görəceyəm?

***

Quşların nəğmələrini duyuram... baharın işarəsi budurmu? Nənəmin və anamın bədəmindən tutaraq başımı günəşə uzadıram bu səhər. Nəhayət, nağıllardan tanıdığım günəşi görürəm. Qollarım bir-birinə yapışmış, qollarımı açarsam, işığı qucaqlayacağam. Böyümək, çiçəyə dönmək, suyun güzgüsündə özümü görmək istəyirəm. Köklərimi daha dərinə salmaq, başımı daha yuxarı uzatmaq həvəsindeyəm. Coşur nərgiz arzularım, köklərimə süzülən suları bədənimə daşıyıram, torpağın altından ağ çıxan qollarım günəş vurduqca tündləşib yaşllaşır. Soğanağın tam ortasında çiçək üçün qönçə şəkillənir, bədənimdə qərib bir sızıltı, bir istilik duyuram. Nənəmin eşq atəşi dediyi budurmu?

Günəşə sarılacaq qollarım ikiye ayrılır bu gün. Qəribə səslər duyuram. Budaqlarını ilk dəfə gördüyüm Nənəmin rəngi qaçır birdən. “Bu, bağbandı”, – deyir. Əlində bellə yaxınlaşır bağçaya...

Sərt bir metal köklərimizi biçəcək, enir soğanaqlarımıza doğru. Nənəmlə mənim köklərimizin saçaqları kəsilir, belin soyuq dəmiri soğanlarımızı yalayır keçir. Sonra torpağımızın yerindən qaldırılıb tərs çevrildiyini görürəm.

Sürgün deyil, bu, nərgiz qırğınıdır! Ayları qaranlıqda yaşadığımız üçün köklərimizi, soğanaqlarımızı da ilk dəfə görürəm. Sonra kobud barmaqlar tutur saçlarımızdan. Köklərimizi yolda soğanaqlarımızı ayırır. Bağban anamla qardaşlarımızı ayırarkən köklərimin yarısı onlarla birlikdə qopub gedir. Canım yanır. Qopan köklərimin ucundan sular damcılayır. Bütün gücümle Nənəmin köklərinə sarılıb buraxmıram. Sonra bir əl Nənəmlə mənə bir-birimizə sarılmış bədənlərimizi də ayırır torpaqdan. Köklərimizin bir qismi hələ torpaqdan bərk yapışdığı üçün qopub qalır orda. Anamla qardaşlarım yoxdu. Həsərlə gözlədiyim bahar nərgiz qırğına dönür. Nənəmlə mənə başqa bir bağçaya aparırlar... Çiçəyi ağzında olan Nənəmin soğanağına baxıram. Onu qaranlıqda belə xəyal eləməmişdim heç.

Köklərimiz yerin altındaykən darıxdığımız, doğacağını darıxaraq gözlədiyimiz günəş Nənəmlə mənə əzab verməyə başlayır. Bədənimizin suyu qopan köklərimizdən yerə sızır. Yaralı kökləriylə sarıyır Nənəm mənə. Nənəmin ikinci sürgünüdü bu. Mən isə ilk dəfədir yaşayıram. “Əgər köklərimizi torpağa basdırmasalar, solacağıq”, – deyir Nənəm. Mən bu bağçaya sürgün edilən qaymaqçiçəklərimin, novruzgüllərimin qədərini yaşamaq istəmirəm. Bədənimizdəki sular azaldıqca solur zoğlarımız.

Quru, beton bir yerdəyik. Bizi buraya gətirən adam o yüksək evlərdən birinə girdi. Hələ geri qayıtmayıb. Bir mərhəmətli əlin köklərimizi yenidən torpağa basdırmasını gözləyirik.

“Vaxtsız solmaq budur” – deyir Nənəm. “İndi damarlarını sıx, sularını bədəninə saxlamağa çalış, bir az da döz, dayan”.

Solmaq istəmirəm mən, aylarca yolunu gözlədiyim Günəşin altında, bizi dirildən bu baharda solmaq istəmirəm...

Günəş bədənimizdəki suyu buxarlandırır. Köklərimizin ucu bərkiyib quruyur, rəngimiz qaçır getdikcə... Sonra başqa bir əl tutur qollarımızdan və bizi bir çuxura yerləşdirir. Bir də dirilik suyu tökür dibimizə. Bu yeni yurda sarılıriq Nənəmlə. Amma köksümüzün orta-

sında qoruyub saxladığımız çiçəklərimiz elə incikdi ki...

Hələ ki qölçələrin yarmayan sarı çiçəklərimizi artıq hiss etmirik. Nənəmlə mən çiçəyi ağzında solan iki nərgizik indi. Mən başqa bir baharda görəcəyəm özümü. Görə biləcəyəmmi? Bilmirəm. Çiçəklərimiz solsa da, soğanağımız susuzluqdan qurumadı, solub yox olmaqdan qurtulduq bu bahar, amma indiki yurduumuzda ayrıq otları var. Asfaltın, səki daşlarının altından hay vurub gəliblər buraya. İlan kimi dörd tərəfdən dövrəyə alıblar bizi, durmadan sıxışdırırlar. Nənəm: “Biz yurduumuzdan sürgün edildik, gəldik buraya, bunlarınsa yurdları işğal edilib... Bu üzdən hirslidilər, uzaq dur bu ayrıq köklərindən”, – deyir. “Nəbadə köklərini ona doğru uzadasan, bədəninə sarılar, soldurar səni...”

* * *

Yenə bir bahar işarəti duyuruq. Bir həvəs dolur içimizə. Mən köklərimi öz soğanağımın dibinə uzatsam da, nənəmin ayrıq otu dediyi otun kökləri bizi boğmağa çalışır. Bir də Nənəmin “axşamsəfası” – dediyi çiçəyin toxumları cücərir yan-yörəmizdə. Biz özümüzü çiçək-çiçək bahara hazırlayırıq, ayrıq otları bizi oradan qovmağa çalışır. Axşamsəfası toxumları da qaba köklərini üstümüzə salır. “Əgər bu bahar çoxalmasaq, burada yaşayammarıq, solub gedərik”, – deyir Nənəm.

Solub getmək... Heç baharı yaşamamış, öz çiçəyini görməmiş xırda bir nərgiz soğanı üçün bundan daha qorxunc nə ola bilər?

Bu bahar da başımızı çətinliklə yuxarı uzadıb çiçəksiz keçiririk. Bədənimizi çəpər kimi dövrəyə alan axşamsəfaları üstümüzə kölgə salır, günəşin üzünü görəmmirik. Ayrıqotu köklərinin sıxışdırdığı soğanağım ağrıyır. Axşamsəfası və ayrıq kökləri, nəhayət, sakitləşir.

“Payızdı”, – deyir Nənəm.... qol-qanadımızı yaz-yay günəşinə qurban etdiyimizdən, indi dərin bir yuxuya getmişik. İçimdə sonsuz bir kədər var. İki bahar oldu, amma bircə dəfə belə çiçək açə bilmədim...

Nənəmin yorğun olduğunu sezirəm. Bu bahar daha həvəssizdi. Hər bahar məni yerin üstünə çıxarmağa həvəsləndirən Nənəm indi işıqlı dünyaya çıxmaq istəmir sanki. Ayrıq otunun kökü Nənəmi sıxışdırır. Axşamsəfasının yüzlərlə toxumu kök atmağa başlayır yan-yörəmizdə. Dörd yanımı tutur bu kor-kobud köklər, boğulacağam. Nəfəs alamıram...

Torpaq aralanır, yenə sular sızır üstümüzə, bir atəş düşür bədənimə, başımı uzatmaq istəyirəm günəşə. Axşamsəfaları, ayrıq otları oyanmamış günəşə çıxmaq, çiçəyimlə birlikdə bir bahar yaşamaq istəyirəm.

“Tələs” – deyir Nənəm ilk dəfə. “Gecikmə, çoxalıb, yer-yurd tutmalıyıq, yoxsa solduracaq bizi bunlar!”

“Solmaq” sözünü eşidəndə bütün bədənim sızıldayır. Yad toxumlar əməlli-başlı kök salmamış çiçəkləməliyik. Baş qaldırırıq Nənəmlə birlikdə. Yerın üstünə çıxanda axşamsəfalarının şax-şəvəlini, ayrıq otlarının saralmış, qurumuş qol-qanadını görürəm... Torpağı yarsaq da, üstümüzdəki çör-çöpü qaldırıb günəşi görə bilmirik hələ. Bir neçə gün boy atıb böyüməliyik...

Yenə qəribə səslər duyuram... keçənillik bağbanın səsinə bənzəyən bir insan səsi. Ayrıq otlarına və axşamsəfalarına acıqlanır. “Bunları təmizləmək lazımdı buradan” – deyir. Sevinirik. Sonra quru otları bir-bir tutub çəkışdirir. Amma sevincimiz yarıda qalır. Bunların kökləri bizim köklərimizə dolanıb... bağban başımızın üstündə şax-şəvələ dönmüş axşamsəfasının dibindən tutub çəkir. Nənəm: “Möhkəm tut”, – deyir, “Torpaqdan yapış”. Torpaq elə nəmli, kövrəkdir ki...

İkimiz də bahar həsrətiylə köklərimizi yumşaq torpağa salmışıq deyə, tutammırıq. Axşamsəfasının bədənimizə sarılmış kökləri bizi də torpaqdan ayırır. Ahhh! İkinci dəfə Nənəmin ağ soğanağını görürəm. Bir nərgiz ömründə görünməmiş işdimi bu!

Yenə Nənəm tələsdi, yenə çiçəyi ağzındadı, amma yenə açmayacaq. Mənsə düz iki bahardı çiçək açammıram. Bu, üçüncü bahardı... Pərişan haldayıq... İlk dəfə ayrı düşür soğanaqlarımız.

Ot-ələfin içində bir az irəliyə sürünür Nənəm. Bir az sonra o quru otların, köklərin üstündən duman qalxır. Mən günəşi heç belə yandırıcı bilməzdim. Günəşin qızgın dilləri Nənəmin bədəninə yayılır. Nənəmin ağappaq soğanı getdikcə qaralır. Günəşin alov dilləri varmış yer üzündə. Alovların hərarəti mənim bədənimə də neçə dəfə yalayıb keçir. Mən nənəmin köçdüyü yaylağı düşünürəm. O yaylağın büllür yağışlarını... Susuzluqdan yanırım...

Yarıbayğın halda bir şəfqətli əl toxunur bədənimə. Bağbana acıqlanır: "Burada nərgizlər vardı, otları qopararkən onların soğanaqlarını da qoparmısan", – deyir. Məni barmaqları arasında bir az əzizlədikdən sonra günəşimizi qapadan binanın qapısından içəri girir... adamın əllərində olarkən son dəfə aşağıya, küllər içindəki Nənəmə baxıram, köklərimdə qalan son su zərrələri damcılayır. Deyəsən, soluram...

Adam, nəhayət, balkondakı boş saxsılardan birinə basdırır məni, su da verir. Nənəmin mərhəmət dediyi, gərək ki, bu olsun. Ancaq mən yaşllaşacaq, çiçək açacaq halda deyiləm. Tək-tənhayam bu saxsıda. Diri qalan köklərim son gücünü toparlayıb torpağı qucaqlayır. Başım yandığı üçün heç cür yaşllaşa bilmirəm. Amma içimdə bir bahar havası var. Eşq hərarəti var, bunu bütün qəlbimlə hiss edirəm. Torpaqdan bərk yapışırım yeni bir bahar həvəsiylə. Nənəmi yaxıb-yandıran günəşin alov dilləri mənə mövsümləri unutturur. Payz gəlmədən yenicə göyərən başımı soldurub erkəndən yuxuya gedirəm. Mövsümləri çaşdırdım. Nənəm də soldu! Bu saxsıda yeni bir baharın gəlişini hiss edəcəyəmmi, bilmirəm...

***

Uzun bir yuxudan oyanıram yenə. Bədənimdə ötən mövsümdən qalan nəmlə başımı soğanağımdan çıxarıram. Yağışı gözləyirəm. Göy gurultusunu, yağmurun səsini duyuram. Amma bura gəlib çatmır yağış suları. Bu balkonda hər yer qapalıdır. Başımı yer üzünə çıxaraçaq yağışın, sadəcə, səsini duyuram. Balkon yuyan qadın bir tas su tökmür mənim olduğum saxsiya. Neyləsin, mənim burada

olduğumdan xəbəri yoxdu. Səsini çoxdandı eşitmirəm məni buraya gətirən adamın. Qaranlıqda, susuzluqda əriyirəm getdikcə. Köklərimi güclə aşağıya salsam da, onlar plastmas qatla rastlaşır, bu, susuzluqdan da betərdir...

Aylar sonra gəlir məni bu saxsiya basdıran adam. "Bu saxsıda bir nərgiz soğanı vardı" – deyib isladır torpağımı. Bu vaxtsız yağın yağışlar indi bədənimə üşüdür. Solmamaq, çürürməmək üçün mübarizə aparın... İcimdə yaşamaq, çiçək açmaq həvəsi qalmayıb. Mən mürgüləyirəm. Sanki suyun aşağı çəkdiyi torpaq sıyrılır üzərimdən. Bu şəkildə günəşi görürəm. Qollarım yaxşıca uyuşub. Günlər keçsə də, qollarımı açmıram. Eləcə qalırım həftələrcə. Vətənin, sürgünün nə demək olduğunu bilirəm. İndi Nənəmin Vətəni olan o yaylaqda olsam... Yazagzı içimə düşən eşq atəşiylə alışıb əriyən qar, yağın yağış sularıyla birlikdə torpağı yarıb çıxacaq, çiçək açacaqdım. Hər şeyin bir zamanı vardı orda. Burada günəşə, yağışa mane olan insanlar, onların binaları, balkonları var...

Zamansız gələn yağış içimdə sönən eşq atəşini diriltməyə yetmir. Küskünəm, qırğınam mövsümlərə də, adamlara da.

Mən neçə gül mövsümündə çiçək açmamış qərrib bir bahar nərgiziyəm. Nənəmin doğulduğu yaylağa – Vətənimə köçmək istəyirəm. Quşlara bənzəmək istəyirəm. Ahh! Mənim də qanadlarım olsaydı! Sıyrılıb saxsının içindən köklərimi toplayaraq uçmaq istəyirəm. Bağçaları, balkonları, saxsıları, bizi sürgün edən insanları sevmirəm. Günəşimi kəsən evlərə, nəfəsimi tıxayan zəhərli qazlara nifrət edirəm.

Mən itmiş bahar nərgiziyəm.

Tərcümə etdi:
Təranə VAHİD